Wanneer en hoe ingrijpen bij een kalving?

Tekst en beeld:
Dierenarts Miel Hostens - Vakgroep Voortplanting, Verloskunde en Bedrijfsdiergeneeskunde - Faculteit Diergeneeskunde - UGent

**Wanneer bij een kalving ingrijpen?
En hoe doe je dat als melkveehouder het best?**

Twee fasen

Het kalfproces kan ingedeeld worden in 2 fasen.

De ***eerste fase*** omvat het begin van de baarmoedercontracties, het openen van de baarmoederhals en het in de juiste positie komen van het kalf. De uitwendige signalen die deze eerste fase kenmerken, zijn: het verweken van de banden, het onrustig worden van het dier met herhaaldelijk neerliggen en opstaan, het frequent urineren en het van zich af dragen van de staart. Ondanks het feit dat slechts op 50 % van de melkveebedrijven een afkalfbox voorhanden is, heeft deze zijn nut het afgelopen decennium duidelijk bewezen. Indien aanwezig, is het ten zeerste aan te raden de dieren 1 à 2 dagen voor de verwachte kalfdatum te verplaatsen om hen te laten wennen aan de kalfbox en fase 1 van het kalfproces in alle rust te laten beginnen. Zodra één van de hierboven vermelde tekenen van het begin van fase 1 opgemerkt worden, is het aan te raden de dieren elke 2 tot 3 uur te monitoren. Indien 6 uur na het begin van fase 1 nog steeds geen vordering in het kalfproces wordt vastgesteld, kan het opvoelen van het dier uitsluitsel brengen of het al dan niet om een normale of abnormale kalving gaat. Indien ontsluiting van de baarmoedermond en geen abnormaliteiten worden vastgesteld kan verder afgewacht worden en wordt de koe best elk uur bekeken. In het geval van een abnormale kalving zoals bijvoorbeeld een baarmoederdraaiing kan beter de dierenarts gewaarschuwd worden.

De ***tweede fase*** start met het breken van de eerste blaas, de waterblaas. Dit gebeurt bij 90 % van de koeien (bij 10 % van de koeien breekt de waterblaas pas na de kalving). Ongeveer één uur nadien breekt de slijm- of pootjesblaas. Indien er meer dan een uur verstrijkt tussen het breken van de waterblaas en de slijmblaas of het zichtbaar worden van de pootjes, dan kan dit een aanwijzing zijn voor een te groot kalf of een verkeerde ligging van het kalf. Het beste is de natuur toch wat tijd te gunnen en de water- en slijmblaas op natuurlijke wijze te laten breken en dit niet zelf te doen. Op deze manier wordt immers beter gebruik gemaakt van het masserende en verwijdend effect dat deze blazen op de geboorteweg uitoefenen.

De mate waarin het geboorteproces opschiet, is hét belangrijkste criterium om al dan niet in te grijpen; belangrijker nog dan de duur van het geboorteproces.

Wanneer ingrijpen?

1. Ingrijpen in de eerste fase is ten zeerste aan te raden bij problemen bij het moederdier zoals bijvoorbeeld kalfziekte. Tijdens de tweede fase wordt best niet te lang afgewacht wanneer het een abnormale ligging en/of een tweelinggeboorte betreft. Niet te vroeg ingrijpen is aangewezen wanneer het gaat om het moeilijk verweken van de geboorteweg, zoals vaak het geval is bij dieren die voor de eerste keer afkalven. De extra tijd is in deze gevallen immers van belang om de geboorteweg te verweken en op te rekken.

2. In veel gevallen is het niet bekend wanneer de waterblaas gebroken is en kan derhalve moeilijk ingeschat worden hoelang een koe reeds aan het kalven is. Wanneer het dier in de tweede fase gevonden wordt (waterblaas reeds gebroken) dan is het belangrijk de koe onmiddellijk op te voelen. Zijn op dat moment stukken van de slijmblaas of de pootjes al opgedroogd, dan is het dier op zijn minst reeds een uur aan het kalven. Zijn de kop en de tong gezwollen, dan kan de kalving reeds 3 uur aan de gang zijn. Om de vitaliteit van het kalf te controleren kan gecontroleerd worden of het kalf nog reageert op het manipuleren van de klauwen (de tussenklauwreflex), de tong, de ogen of de anus (achterste voorstelling). Hoe minder vitaal het kalf, hoe minder reflexen het zal vertonen. Echter, ook bij 5 % van de nog levende kalveren zijn deze reflexen niet op te wekken.

Wanneer de dierenarts bellen?

Roep onmiddellijk diergeneeskundige hulp in:

1. Wanneer bij het opvoelen van de koe een ernstige afwijking wordt vastgesteld die vermoedelijk zal leiden tot een moeilijke verlossing zoals een draaiing van de baarmoeder, een abnormaal kalf, een verkeerde ligging of het tegelijk intreden van een tweeling.
2. Wanneer het na 5 tot 10 minuten proberen verlossen van een kalf in een normale ligging nog steeds niet gelukt is om de ogen zichtbaar te maken.
3. Wanneer het na 10 minuten nog steeds niet gelukt is om een abnormale ligging (bv. teruggeslagen pootje) in een normale ligging te veranderen.
4. Wanneer bij een achterste voorstelling vastgesteld wordt dat het een moeilijke verlossing zal worden.

3. De mate waarin het geboorteproces opschiet, is het belangrijkste criterium om al dan niet in te grijpen; belangrijker nog dan de duur van het geboorteproces. Vooruitgang betekent het al liggend regelmatig en hard doorpersen van de koe met pauzes waarbij de koe opstaat en weer gaat liggen. Vaak moet er wat harder worden geperst op het voorhoofd van het kalf en wordt er wat minder vooruitgang geboekt voordat de snuit van het kalf zichtbaar wordt. Naast het uiterst kalm en rustig te werk te gaan, is het tijdens deze fase aangewezen de koe vanaf een afstand constant in de gaten te houden. Er mag niet worden getrokken voor de snuit en kogels van het kalf zichtbaar zijn. ***Als vuistregel kan gesteld worden dat indien de touwtjes moeten aangelegd worden in de vagina van het dier, het te vroeg is.***

Indien stukken van de slijmblaas of de pootjes al opgedroogd zijn, dan is het dier op zijn minst reeds een uur aan het kalven. Bij een gezwollen kop en de tong aanwezig zijn, dan kan de kalving reeds 3 uur aan de gang zijn.

4. De duur van fase 2 kan bij koeien zeer variabel zijn (10 minuten tot in sommige gevallen zelfs meer 3 uur). Het wekt dan ook geen verbazing dat het advies over wanneer in te grijpen niet eenduidig is. ***Over het algemeen kan gesteld worden dat het advies als volgt luidt: Het mag tot 2 uur duren na het breken van de waterblaas eer de twee pootjes zichtbaar zijn (2 uur = 2 pootjes).***
   Het toepassen van deze regel heeft de volgende voordelen:
   a. meer koeien die alleen kalven;
   b. minder vaarzen en koeien die verwondingen oplopen van de geboorteweg ('uitscheuren') door te vroeg en overmatig gebruik van een veeverlosser (kalfmachine);
   c. minder koeien die blijven liggen na de kalving;
   d. meer kalveren die binnen het uur na de geboorte kunnen staan.

Hoe ingrijpen?

De mogelijkheid om de dieren voldoende te fixeren en de aanwezigheid van op zijn minst 2 helpers of een veeverlosser dienen steeds voorhanden te zijn. Ook het toepassen van een strikte hygiëne is een absolute vereiste. Gebruik bovendien steeds voldoende glijmiddel van goede kwaliteit, zeker in het geval van een reeds opgedroogd en/of dood kalf.

Hoeveel kracht gebruiken?

Tijdens een normale kalving kan een koe ongeveer 75 kg druk uitoefenen. Wanneer de koe tijdens de kalving staat, vermindert deze kracht tot slechts 50 kg. Wanneer er met 1, 2 of 3 man wordt getrokken dan wordt er gemiddeld genomen een kracht van respectievelijk 75, 125 en 175 kg uitgeoefend op het kalf, waarbij dit maximaal kan oplopen tot 300 kg. Een kracht van 270 kg kan het been van een kalf breken. Bekend is dat met sommige veeverlossers een kracht van 450 kg geproduceerd kan worden. Het is dus sterk aan te raden deze enkel te gebruiken met de nodige kennis van zaken. De veeverlosser heeft nog enkele andere nadelen: de trekkracht is continu waardoor de doorbloeding van het kalf in het gedrang kan komen. Bovendien is de trekrichting moeilijk te wijzigen en is het niet mogelijk het kalf te draaien wanneer de kop is geboren.

Voorste voorstelling

Bij de verlossing van een kalf in voorste voorstelling ligt het dier bij voorkeur aangezien op deze manier optimaal gebruik wordt gemaakt van de buikpers én de geboorteweg erdoor groter wordt. De touwtjes worden of aangelegd onder het kogelgewricht of boven het kogelgewricht met een bijhorende lus onder het kogelgewricht, zoniet is de kans op beenbreuk aanzienlijk groter. Wanneer beslist wordt trekkracht uit te oefenen op het kalf is het belangrijk enkel tijdens het persen van het moederdier te trekken. Op deze manier wordt tijdens de rustfase van de koe de zuurstofvoorziening en circulatie van het kalf niet in het gedrang gebracht. Ook wanneer men een veeverlosser gebruikt, moet getracht worden in een eerste fase enigszins "richting uier" te trekken tot de kop van het kalf geboren is. De geboorte van de kop is vaak de moeizaamste fase van de kalving en moet dan ook met het nodige geduld uitgevoerd worden. Zodra de kop geboren is, worden de touwtjes van helper gewisseld om het kalf een kwartslag te draaien. Op deze manier wordt voor de geboorte van het bekken van het kalf 'gebruik' gemaakt van het breedste punt van het bekken van het moederdier waardoor de kans aanzienlijk kleiner wordt dat het kalf kruis-op-kruis wordt getrokken. Op dit moment wijzigt ook de trekrichting naar recht naar achter, evenwijdig met de ruggengraat van het moederdier. Indien het kalf toch kruis-op-kruis wordt getrokken is het van belang vooreerst het trekken te stoppen. Aangezien het corrigeren van een kruis-op-kruis situatie soms 10 - 15 minuten kan duren, is het van belang het kalf wat 'rust' te gunnen en het te stimuleren zodat het begint te ademen waardoor de zuurstofvoorziening op gang komt. Door het moederdier enigszins van houding te laten veranderen, bijvoorbeeld door het te laten rechtstaan of de koe te draaien op haar andere kant, kan ervoor gezorgd worden dat de kruis-op-kruis situatie gecorrigeerd wordt en het kalf alsnog geboren kan worden. Het best advies luidt hier: voorkomen is belangrijker dan genezen.

Achterste voorstelling

Pogingen om een kalf achterwaarts te laten geboren worden voordat beide hakken

zichtbaar zijn, leiden vaak tot verwondingen van de weke geboorteweg van het moederdier ('het inscheuren') en zijn dan ook af te raden. Enkel wanneer de weke geboorteweg volledig opgerekt is, kan overgegaan worden tot extractie. Ook hier is het net zoals bij de voorste voorstelling absoluut aan te raden het kalf een kwartslag te draaien, maar in dit geval voordat met trekken begonnen wordt. ***In een eerste fase moet in de richting van de staart getrokken worden (opwaarts).*** Een koe verlossen in het geval van een achterste voorstelling gebeurt bij voorkeur dus altijd al liggend daar het bij een staande koe vrijwel onmogelijk is om in de richting van de staart te trekken. Bij het gebruik van een veeverlosser moet deze bij voorkeur op de schouder van een helper worden gelegd om de goede trekrichting te verkrijgen bij een rechtstaande verlossing. Wanneer de heupen van het kalf in het bekken van de koe getreden zijn, zal het kalf vanzelf terugkantelen en kan recht naar achter getrokken worden. Ook al is het bij een achterste voorstelling van belang om niet te lang te wachten tot het kalf helemaal geboren is, toch moet ook hier getracht worden zoveel mogelijk te trekken tijdens de buikpers van de koe. Doordat in deze situatie de navel van het kalf afgesnoerd wordt voordat de kop van het kalf geboren is, moet bij een achterste voorstelling het kalf binnen de 5 minuten na het zichtbaar worden van de hakken geboren worden, zoniet stijgt de kans snel dat het kalf sterft ten gevolge van zuurstoftekort. ←

Bekend is dat met sommige veeverlossers een kracht van 450 kg kan geproduceerd worden. Het is dus sterk aangeraden deze enkel te gebruiken met de nodige kennis van zaken.

CID LINES